

Галицька У. В.,

Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича, м. Чернівці

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕСКРИПЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ВІДРАЗА (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОГО ХУДОЖНЬОГО АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ)

У статті досліджено дескрипцію емоційного концепту ВІДРАЗА з огляду на гендерну належність експерієнцера емоції. Проаналізовано добір буквальних та метафоричних лексичних засобів для опису досліджуваного концепту. Здійснено спробу представити концепт ВІДРАЗА як цілісну, геістальтну структуру з набором певних образів, символів і оцінних елементів. У ході дескрипції аналізованого емоційного концепту зафіксовано випадки вживання поряд із метафорою та метонімією метафтонімії як їх часткового перетину.

Ключові слова: емоційний концепт, дескрипція, експерієнцер, геістальт, метафора, метонімія, метафтонімія.

В статье исследуется дескрипция эмоционального концепта ОТВРАЩЕНИЕ с точки зрения гендерной принадлежности экспериенцера эмоции. Проводится анализ подбора буквальных и метафорических лексических средств для описания исследуемого концепта. Совершается попытка представить концепт ОТВРАЩЕНИЕ в качестве целостной, геістальной структуры с набором определенных образов, символов и оценочных элементов. В процессе дескрипции анализированного эмоционального концепта зафиксированы случаи употребления наряду с метафорой и метонимией также метафтонимии как их частичного пересечения.

Ключевые слова: эмоциональный концепт, дескрипция, экспериенцер, геістальт, метафора, метонимия, метафтонимия.

The article investigates the description of the emotional concept DISGUST taking into consideration the gender of the experiencer of the very emotion. The analysis of the range of both literal and metaphorical lexical units for the description of the concept under investigation has been carried out. An attempt to present the concept DISGUST as an integral gestalt structure with a set of certain images, symbols and evaluative elements has been made. The cases of using metaphor and metonymy and also metaphonymy as their partial intersection have been determined.

Key words: emotional concept, description, experiencer, gestalt, metaphor, metonymy, metaphonymy.

У царині емоційної лінгвістики, яку інакше називають емотиологією, проведено чимало досліджень, присвячених вивченню первинних і похідних емоцій, способів їхнього вербального вираження, структури емоційних концептів, ролі емоційних концептів у мовній картині світу, зіставленню емоційних концептів у різних мовах тощо [1; 2; 5; 6; 10]. Попри це, різні підходи та методи дослідження, залучені для вивчення лінгвальних аспектів емоцій, залишають лінгвістам сьогодення низку не до кінця з'ясованих питань.

Метою статті є встановлення гендерних особливостей буквальної та метафоричної дескрипції емоційного стану відразу в сучасному англomовному дискурсі.

Об'єктом дослідження є емоційний концепт ВІДРАЗА, актуалізований в сучасному англomовному дискурсі, а **предметом** – засоби дескрипції переживання емоційного стану відразу експерієнцерами-чоловіками та жінками суб'єктами дискурсу жіночої статі.

Матеріалом дослідження слугують 135 дискурсивних контекстів дескрипції емоційного стану ВІДРАЗА англomовними авторами-жінками. З них – 46 буквальних і 89 метафоричних дескрипцій.

Вивчення емоційних концептів потребує від дослідника залучення як інтралінгвальних, так і екстралінгвальних знань. З одного боку, емоція є реакцією людини на дію внутрішніх і зовнішніх подразників, а тому варто визначити причини виникнення тієї чи іншої емоції в зовнішньому світі. З іншого боку, емоції проявляються в комунікації, як вербальній, так і невербальній, а тому потрібно описати семіотичні засоби вираження емоції.

Під дескрипцією відразу, за термінологією В.І. Шаховського [10, с. 33], розуміємо опис переживання емоційного стану відразу, осмисленого у вигляді емоційного концепту ВІДРАЗА й об'єктивованого номінативними одиницями, що не містять категоризаційної семи «емоційний стан», проте використовуються для опису типових фізіологічних або психічних реакцій організму людини, яка переживає відповідну емоцію.

Відразу кваліфікують як базову емоцію, яка виникає як реакція на щось неприємне на смак, незалежно від того, чи об'єкт відразу дійсно сприймається нами, чи лише постає перед нашою увагою [3, с. 848]. Більшість теоретиків єдині в своєму міркуванні, що первинною причиною відразу є несмачна їжа. І лише поступово, у процесі соціалізації та накопичення досвіду людина вчиться відчувати відразу до найрізноманітніших об'єктів навколишнього світу та навіть до самої себе. Емоція відразу відіграє надзвичайно важливу адаптаційну роль в житті людини, створюючи мотивацію для відсторонення від фізично та психологічно небезпечних об'єктів [4, с. 221]. Ч. Дарвін описав можливі фізіологічні реакції на емоцію відразу таким чином: несильну відразу характеризують широко відкритий рот, плювання, витягнуті вперед губи, звуки подібні до бажання прочистити горло. Відраза сильного ступеня виражена рухом м'язів біля рота, витягуванням верхньої губи, зморщенням носа. У випадках, коли причиною відразу є неприємний запах або смак, людина може відчутти нудоту. Але навіть психологічна відразу, яка є наслідком дії виключно когнітивних чинників і не супроводжується фізіологічною нудотою, спонукає нас до відсторонення від неприємного об'єкта [3, с. 850].

Дескрипція стану відразу здійснюється в аналізованому дискурсі в буквальний або метафоричний спосіб, тобто шляхом прямого опису відповідних фізіологічних та психічних реакцій організму експерієнцера відразу або уподібнення цих реакцій іншим ситуаціям, подіям або сутностям.

Вибірка контекстів, що містять буквально чи метафоричну дескрипцію стану відрази, засвідчила чисельну перевагу описів переживання емоції відрази експерієнцером-жінкою порівняно з експерієнцером-чоловіком (у співвідношенні 3:1). Так, зафіксовано 102 та 33 ситуації переживання відрази персонажем-жінкою та чоловіком відповідно. З одного боку, це може бути пов'язано з тим, що автору-жінці підсвідомо легше достеменно описати емоцію відрази, яку відчуває експерієнцер-жінка з тієї чи іншої причини. З іншого боку, згідно з гендерними стереотипними уявленнями, притаманними більшості лінгвокультур, представниці жіночої статі є емоційнішими порівняно з чоловіками загалом, а тому можна припустити, що в ситуаціях, коли чоловік може взагалі не зреагувати, жінка може відчути відразу.

Буквальна дескрипція відрази здійснюється за допомогою нейтральних у стилістичному відношенні дієслів, фразових дієслів та фразеологізованих словосполучень у функції простого дієслівного присудку (*to gorge / to throw up / to roll one's eyes / to shake one's head in disgust*), вільних словосполучень у функції складеного іменного присудку (*to be / feel sick with disgust*), конструкцій вторинної предикації у функції складеного додатку (*to feel one's throat tightening in disgust*), а також цілісних предикацій, що функціонують як клішовані описи фізіологічних реакцій (*the mouth twisted, my nose wrinkled up in disgust*).

У розглянутих випадках як для експерієнцерів-чоловіків, так і для експерієнцерів-жінок переважають описи фізіологічних проявів відрази (близько 90%).

Типовими фізіологічними реакціями відрази є міміка (скривлений рот, зморщений ніс, зціплення зубів), а також аномальні внутрішні фізіологічні стани (нудота та блювання, нестача повітря). Наприклад:

(1) *'There's such a smell of blood I shall be sick'* said Maryrose. (Lessing)

(2) *I could feel my throat tightening in disgust and I gripped William's hand a little tighter.* (Gregory)

Доволі часто для опису стану відрази вживаються метафоризовані мовні вирази, так звані вторинні або непрямі номінації. Оскільки кількість первинних номінацій обмежена, а пізнавана людиною дійсність не має меж, людина позначає нові для себе об'єкти, їхні ознаки та якості за суміжністю, асоціаціями, функціональною подібністю з уже відомими їй явищами. А тому на сучасному етапі розвитку мов емоційна концептосфера знаково оформлена переважно вторинною номінацією, тобто за допомогою метафори, метонімії, функціональних перенесень [6, с. 96]. Наприклад:

(3) *I lunged for the open bottle of water. I was barely aware that Jared's mouth twisted with disgust as I jerked the bottle to my lips. I was sure that would bother me later, but all I cared about now was the water.* (Meyer)

(4) *Jimmy was at once tugging at a grass-stem, and took his place beside him, although his face was wrenched with loathing at having to bend down so close to the swarm.* (Lessing)

(5) *Of all the nerve! You tell him I said no chance in hell! I do not like this man. My nose wrinkled up.* (Meyer)

Усі наведені контексти включають метафоризовані мовні вирази, що описують мімічні реакції експерієнцерів відрази. Проаналізуємо етимологію та семантичний розвиток дієслів, що характеризують буквально дескрипцію відчуття відрази. Дієслово *to twist* трансформувалось у метафоричне значення «змінювати нормальний, звичний вигляд, викривлювати: скривити рот у перекошену посмішку» від прямих значень давньоанглійського *twaste* «скручувати; вичимати, віджимати; спричиняти страждання, терзати, мучити». Сучасне англійське *to wrench* походить від германського **wrankijanan* зі значеннями «смикати, рвати, вивихнути». Пізніше це дієслово, за асоціативними зв'язками, одержало значення «ставати викривленим через те, що зводить м'язи, звідси – спотворити, перекрутити, скривити обличчя». Значення дієслова *to wrinkle* «покриватися зморшками» розвинулося шляхом асоціативного переносу від давньоанглійського *gewrinclod*, що позначало «нерівності місцевості типу канави» [OED]. Оскільки вторинність таких номінацій має етимологічну природу й далеко не завжди відчувається сучасним мовцем, про що свідчить той факт, що вони вживаються як кліше й, відтак, втрачають образність і експресивність, вважаємо виправданим відносити їх до засобів буквальної дескрипції стану відрази.

Іноді в опрацьованій літературі зустрічаємо субстантивні сполучення, які експлікують ЕК ВІДРАЗА. Так, сполучення *the sudden heave of my empty stomach* описує рух м'язів шлунку, подібний до того, який відбувається під час блювання людини. Відчуття нудоти суб'єкт дискурсу асоціює з ХВИЛЯМИ, які підіймають догори шлунок експерієнцера-жінки:

(6) *The thought was so repellent that my jaw locked against the sudden heave of my empty stomach. I slammed on the brake reflexively, screeching to a stop in the middle of the lane.* (Meyer)

Окрім очевидних мімічних або фізіологічних реакцій людини на відчуття відрази можуть бути також внутрішні переживання людини, що проявляються в просодичних реакціях, тобто змінах тону, голосу чи інтонацій. Наприклад:

(7) *«Did you have someone in mind?» I asked, my voice frigid with aversion.* (Meyer)

Так, метафоризований прикметник-атрибут *frigid* вказує не на буквально холодну температуру, а на зміну ставлення мовця до ситуації внаслідок відчуття ним відрази, що знаходить своє відображення в інтонації – голос став непривітним чи строгим.

Метафорична дескрипція відрази здійснюється за допомогою таких самих мовних виразів, як і буквально, але поміщених в неочікуваний контекст для створення фантазійних, подекуди сюрреалістичних образів, які відображають відчуття експерієнцера відрази.

І буквальні, і метафоричні дескрипції є лінгвальним втіленням гештальтних образів, що відображають, відповідно, реальні соматичні стани експерієнцера відрази, або уподібнюють ці стани іншим сутностям або подіям, подекуди таким, що перебувають поза межами онтологічних форм. У когнітивно-дискурсивній парадигмі визначення концепту прийнято вважати, що концепт у свідомості людини існує у формі гештальту, пов'язуючи між собою мисленнєву діяльність людини та її вираження у мовній формі. Термін *гештальт* запозичено з пси-

хологічної теорії Курта Левіна [8]. У різних джерелах наведено різноманітні визначення поняття *гештальт*. Звернімося до розкриття суті гештальтної структури концепту М. Вертгеймером: «Існують складні утворення, в яких якості цілісного не можуть бути виведені з якостей окремих частин та їхніх поєднань, проте, те, що відбувається з будь-яким елементом, визначається внутрішніми законами структури всього цілісного утворення» (цит. за: [9]). Когнітивно-дискурсивний підход визначає концепт як цілісну, гештальтну структуру, яка поєднує в собі предметний зміст, а також емоційну, асоціативну та оцінну складові, які виступають у формі стереотипів, образів, символів і т.і.

Серед метафоричних дескрипцій доволі продуктивним є гештальт МАЛЕФАКТИВНОЇ (часто МАНІПУЛЯТИВНОЇ) ДІЇ, суб'єктом якої є ВІДРАЗА, уподібнена ВОРОЖЕ НАЛАШТОВАНИЙ ЛЮДИНІ, а афективом – ЕКСПЕРІЄНЦЕР ВІДРАЗИ. Наприклад:

(8) *'I have one brother. He's an accountant. I'm a rock star. What do you think?' 'I imagine he's screwed up with jealousy. 'Or disgust' adds Scott. (Parks)*

Метафора, виражена фразеологізмом *to screw up* у функції дієслівного присудку пасивного стану, що на пропозиційному рівні співвідноситься з предикатом малефактивної дії, афективом якої є експерієнцер стану відрازی, й уподібнює експерієнцера-чоловіка СКРУЧЕНОМУ ГВИНТУ, а ВІДРАЗУ, відповідно, – ВОРОЖЕ НАЛАШТОВАНИЙ ЛЮДИНІ, що СКРУЧУЄ ЕКСПЕРІЄНЦЕРА начебто ГВИНТ.

У іншому прикладі метафоричної дескрипції суб'єктом малефактивної дії, вираженої предикатом *to steal*, є ЗЛОДІЙ, а експерієнцером – ЖЕРТВА, у якої ЗЛОДІЙ КРАДЕ ГОЛОС.

(9) *«Why?» I gasped, panic and sickness stealing the volume from my voice. (Meyer)*

Відтак фізіологічна реакція втрати голосу під час переживання відрازی переосмислюється як КРАДІЖКА. При цьому ГОЛОС уподібнюється ПРЕДМЕТУ.

У низці випадків МАЛЕФАКТИВНА ДІЯ специфікується як АГРЕСИВНА (ВОЄННА) ДІЯ, де роль суб'єкта відводиться ВІДРАЗІ, а об'єкта – експерієнцеру цієї емоції.

(10) *«Why, you don't think Halsey did it!» I exclaimed. There was a queer feeling of physical nausea coming over me. (Rinehart)*

Метафора втілюється предикатом *to come over*, що уподібнює ВІДРАЗУ АГРЕСОРУ, який ЗАХОПЛЮЄ ЖЕРТВУ-ЕКСПЕРІЄНЦЕРА ВІДРАЗИ. Анормальність ситуації акцентує означення *queer*, що характеризує відчуття експерієнцера як «дивне, незвичне».

(11) *No sooner did I hear the word 'correct' than I was attacked by a feeling of nausea, and I knew that feeling well – it was the nausea of being under strain, of trying to expand one's limits beyond what has been possible. (Lessing)*

У цьому прикладі метафора виражена дієслівним словосполученням *to be attacked by a feeling of nausea* у функції присудку пасивного стану. На рівні пропозиції присудок є співвідносним з предикатом контактної дії, суб'єктом якої є ВІДРАЗА, уподібнена ВІЙСЬКОВІЙ СИЛІ, що ЗДІЙСНЮЄ АТАКУ, а об'єктом – експерієнцер відрازی, уподібнений ВІЙСЬКОВІЙ СИЛІ, що ЗДІЙСНЮЄ ОБОРОНУ.

Іншим гештальтом, що лежить в основі метафоричних дескрипцій відрازی є ПЕРЕСУВАННЯ ПОВЗКОМ:

(12) *«Yes,» I said shortly. «What's her secret, d'you think?» «I think they're very alike». My distaste for the two of them crept into my tone. (Gregory)*

За допомогою предиката *to creep* ВІДРАЗУ уподібнено РЕПТИЛІЇ, що ЗАПОВЗАС В ГОЛОСОВІ ЗВ'ЯЗКИ ЕКСПЕРІЄНЦЕРА, ЗМІНЮЮЧИ ТОН ГОЛОСУ.

Інша група метафор побудована на гештальті НЕКОНТРОЛЬОВАНОЇ ВОДНОЇ СТИХІЇ, що ОБРУШУЄТЬСЯ НА ЕКСПЕРІЄНЦЕРА ВІДРАЗИ. Наприклад:

(13) *A door-knob that needed polishing, a trace of dust across white paint, a yellowish streak where the red of the curtains had faded, the table where my old notebooks lie concealed – these assaulted me, claimed me, with hot waves of rocking nausea (Lessing).*

Руйнівну силу водної стихії зображено метафоризованими предикатами АТАКУВАТИ, ЧИНИТИ НАПАД (*to assault*, *to claim with hot waves*), що асоціативно зображують ВІДРАЗУ як ХВИЛІ, які різко та зненацька поглинають експерієнцера-жінку. Розширення метафори через прикметник температури зі значенням «гарячий» (*hot waves*) описує фізіологічний стан людини – її кидає в жар, що супроводжується почервонінням обличчя та можливим підвищенням температури тіла.

Наступна метафорична дескрипція залучає одіозне метафоричне порівняння, що порівнює відчуття експерієнцера відрازی з відчуттям ЛЮДИНИ, З РУКИ ЯКОЇ ПРОРОСТАЄ СКОРПІОН:

(14) *I stared down at the still-clenched fist, as repulsed as if I'd found a scorpion growing on the end of my arm. A gasp of revulsion choked its way out of my throat. I grabbed the right wrist with my left hand, desperate to keep Melanie from using my body for violence again. (Meyer)*

При цьому ВІДРАЗУ асоційовано з чимось, що спричиняє асфіксію, або ЧИМ МОЖНА ВДАВИТИСЯ (ШМАТОК ЇЖИ, СТОРОННІЙ ПРЕДМЕТ) (*to choke*), і що людина намагається викашляти і, таким чином, видалити з горла (*out of my throat*).

Фантазійні образи ситуацій переживання відрازی утворюються і на основі *метафтонімії*. Термін *метафтонімія* розроблено та введено в лінгвістику Л. Гуссенсом [12], ним позначають концептуальну взаємодію між метафорою та метонімією. До цього часу існують числені дискусії щодо того, чи виправданим є визнання метафтонімічних трансформацій та що слугує їхньою передумовою. Так, одні науковці наголошують на необхідності чіткого розмежування двох вище названих концептуальних феноменів, тоді як інші визначають метонімію як домінуючий когнітивний процес, що лежить в основі будь-якої метафори [11, с. 16]. Проте більшість лінгвістів сьогодення єдині в своєму міркуванні, що частковий перетин метафори та метонімії можли-

вий за певних умов. Описуючи можливе поєднання двох когнітивних сфер, Л. Гуссенс виявляє три джерела, що слугують основою метафтонімії: 1) частини тіла; 2) звуки людей, тварин, предметів; 3) насильницькі дії. При цьому дослідник виділяє три типи метафтонімії: 1) метафора з метонімії; 2) метонімія всередині метафори; 3) метафора всередині метонімії [12]. Пізніше деякі ідеї Л. Гуссенса підлягали дискусії з огляду на певні аспекти та удосконалювались іншими лінгвістами. Наведемо деякі приклади метафтонімії, застосовані у ході дескрипції ЕК ВІДРАЗА:

(15) *He was ugly. Lord, but they are ugly, we are so ugly, thought Anna, her flesh, menaced by his nearness, crawling with repulsion.* (Lessing)

Соматичний стан експерієнцера відрази описується як сюрреалістична ситуація, де М'ЯЗИ ЕКСПЕРІЄНЦЕРА наділяються властивістю ПОВЗАННЯ. Відтак метонімічний зв'язок СТАН ЧАСТИНИ ТІЛА (М'ЯЗІВ) → СТАН ЕКСПЕРІЄНЦЕРА, що лежить в основі метафтонімії, дозволяє зрозуміти всю аномальність ситуації переживання відрази: експерієнцер відрази втрачає здатність виконувати звичайні фізіологічні функції, такі як ПЕРЕСУВАННЯ НА ДВОХ НОГАХ й уподібнюється ТВАРИНІ, ЩО ПЕРЕСУВАЄТЬСЯ НА ЧОТИРЬОХ → ПОВЗКОМ.

(16) *I went to the kitchen, got a bottle of Scotch, came back, lay on the floor, and drank the Scotch, while he talked. I lay on the floor, looking at the patterns of gold light on the ceiling, hearing the irregular pattering of big rain outside, and felt the tension lay hands on my stomach. Sick Anna was back... I'm saying what I think, I don't buy your world. I could feel the violence of his black power attack every nerve in me, I felt my stomach muscles churning, my back muscles tense as wires, I lay with the bottle of Scotch in my hand, sipping it steadily, feeling the drunkenness take hold, listening, listening* (Lessing).

Наведений контекст описує ситуацію, в якій причинами емоції відрази у експерієнцера-жінки є алкогольне сп'яніння та ставлення до ситуації (сварка з чоловіком). Буквальну дескрипцію здійснено через відображення фізіологічних реакцій – нудоти (*sick Anna*), руху м'язів шлунку (*I felt my stomach muscles churning*), а метафоричну – через метафоричне порівняння заціпенілих м'язів спини з дротами (*my back muscles tense as wires*) та метафтонімію, побудовану ґешталті МАНІПУЛЯТИВНОЇ ДІЇ (ВОРОЖЕ НАЛАШТОВАНИЙ СУБ'ЄКТ ТИСНЕ НА ШЛУНОК ЕКСПЕРІЄНЦЕРА). Метафтонімія втілюється дієслівним словосполученням *to lay one's hands on smb*, яке актуалізує метонімічний асоціативний зв'язок ЧАСТИНА ТІЛА (РУКА) → ФУНКЦІЯ ЧАСТИНИ ТІЛА (МАНІПУЛЯТИВНА ДІЯ → ТИСК) → СУБ'ЄКТ, що ЗДІЙСНЮЄ ДІЮ.

(17) *My stomach rolled like the walls were rolling, and acid clawed its way up my throat* (Meyer).

У наведеному прикладі метафорична дескрипція ЕК ВІДРАЗА базується на ґешталті МАНІПУЛЯТИВНОЇ ДІЇ, коли ШЛУНОК людини уподібнено МЕХАНІЗМУ, яким хтось маніпулює, а саме змушує рухатись навколо своєї вісі (*to roll*). Джерелом метафтонімії слугує асоціативне уподібнення КИСЛОТИ ДО ПАЗУРА ЗВІРА → ФУНКЦІЯ ЧАСТИНИ ТІЛА (МАНІПУЛЯТИВНА ДІЯ → РОЗДИРАЄ ГОРЛО) → СУБ'ЄКТ, що ЗДІЙСНЮЄ ДІЮ.

Отже, проведений аналіз дескрипції ЕК ВІДРАЗА на матеріалі сучасного англomовного дискусу, суб'єктом якого є жінка, дозволяє зробити такі висновки:

1. Емоція відрази в аналізованих творах характерна експерієнцерам жіночої статі більшою мірою порівняно з експерієнцерами-чоловіками. Причину цього вбачаємо, з одного боку, в більшій емоційності жінок порівняно з чоловіками загалом, з іншого боку, це може бути спричинено особливістю вибірки (матеріалом слугують твори авторів жіночої статі).

2. Зображення ЕК ВІДРАЗА відбувається переважно через фізіологічні реакції експерієнцерів як чоловічої, так і жіночої статі, які знаходять свій прояв у мімічних, просодичних або ж внутрішніх фізіологічних реакціях.

3. З-поміж лексичних засобів, вжитих для дескрипції ЕК ВІДРАЗА, переважають не прямі чи буквальні, а вторинні або ж метафоричні мовні засоби.

4. Емоційний концепт ВІДРАЗА характеризується ґешталтною структурою, що передбачає поєднання предметного змісту концепту з його емоційною, асоціативною та оцінною складовими.

5. Досліджуваний емоційний концепт може слугувати передумовою виникнення метафтонімічних трансформацій як концептуальної взаємодії метафори та метонімії, про що свідчать зафіксовані контексти.

Перспективою подальших досліджень є дескрипція аналізованого емоційного концепту на матеріалі сучасного англomовного дискурсу, суб'єктом якого виступає чоловік.

Література:

- Братусь Т. В. Гендерна специфіка об'єктивації концепту ЩАСТЯ у сучасному англomовному художньому дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т. В. Братусь. – Харків, 2009. – 20 с.
- Воркачев С. Г. Концепт счастья в русском языковом сознании: опыт лингвокультурологического анализа / Воркачев С. Г. – Краснодар : Техн. ун-т Кубан. гос. технол. ун-та, 2002. – 142 с.
- Дарвин Ч. Сочинения / Чарлз Дарвин. – Т. 5 : Происхождение человека и половой отбор. Выражение эмоций у человека и животных. – Под ред. акад. Е. Н. Павловского. – М. : Изд-во Акад. Наук СССР, 1953. – 1040 с.
- Изард К. Э. Психология эмоций / Изард К. Э. – СПб. : Изд-во «Питер», 1999. – 464 с.
- Колшанский Г. В. Объективная картина мира в познании и языке / Колшанский Г. В. – М. : Наука, 1990. – 108 с.
- Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах : [монография] / Красавский Н. А. – М. : Гнозис, 2008. – 374 с.
- Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем / Лакофф Дж., Джонсон М. ; под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. – [Изд. 2-е.] – М. : Издательство ЛКИ, 2008. – 256 с.

8. Левин К. Уровень притязаний / К. Левин, Т. Дембо, Л. Фестингер, П. Сирс // Психология личности. – М. : МГУ, 1982. – С. 86-93.
9. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1996. – 367 с.
10. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / Шаховский В. И. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1987. – 192 с.
11. Barcelona A. On the plausibility of claiming a metonymic motivation for conceptual metaphor [Text] / Antonio Barcelona // Metaphor and Metonymy at the Crossroads : A Cognitive Perspective / ed. by A. Barcelona. – Berlin; N. Y. : Mouton de Gruyter, 2003. – P. 31-58.
12. Goossens L. Metaphonymy : The interaction of metaphor and metonymy in expressions for linguistic action / Louis Goossens // Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast / ed. by Rene Dirven, Ralf Pörings. – Berlin; N. Y. : Mouton de Gruyter, 2002. – P. 349-377.

Список ілюстративних джерел:

13. Gregory F. The Other Boleyn Girl. – Scribner, 2001. – Режим доступу : <http://greylib.aligned.ru>.
14. Meyer S. The Host. – Little, Brown and Company, The USA, 2008. – Режим доступу : <http://www.onread.com/fbreader/191135>
15. Lessing D. The Golden Notebook. – Penguin Books, 1962. – Режим доступу : <http://thegoldennotebook.org/>
16. Parks A. Love lies.–Penguin Books, 2009. – Режим доступу : http://www.4shared.com/document/WzWMaiD6/Love_Lies_Adele_Parks.html
17. Rinehart M. R. The Circular Staircase. – 1908. – Режим доступу : <http://www.gutenberg.org/files/434/434-h/434-h.htm>

Список лексикографічних джерел:

18. Online Etymological Dictionary (OED) – Режим доступу : <http://www.etymonline.com>